

Depozyty osób fizycznych oraz system ich gwarantowania w rosyjskim systemie bankowym

Dawid BANAS¹
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Złożono: 12 kwietnia 2018; Zaakceptowano do druku: 30 września 2018; Opublikowano: 31 stycznia 2019

Streszczenie. Oszczędności niewątpliwie pełnią ważną funkcję w gospodarce. Zapewniają one depozytariuszom poczucie bezpieczeństwa finansowego, wpływają na akcję kredytową prowadzoną przez banki, a także na poziom inwestycji. Duży wpływ na decyzję o ulokowaniu środków ma zaufanie, jakim darzona jest dana instytucja finansowa. To właśnie gwarancja zwrotu powierzonych środków jest jednym z czynników wpływających na decyzje o sposobie oszczędzania. Celem niniejszego opracowania jest charakterystyka i ocena zmian w zakresie kształtowania się poziomu i struktury depozytów oraz systemu ich gwarantowania w Rosji, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań prawnych. W publikacji wykorzystano m.in. dane Agencji Ubezpieczenia Depozytów (Агентство по страхованию вкладов), a także opracowania Federalnej Służby Statystyki (Федеральная служба государственной статистики – Росстат). Analizie poddano rozwiązania prawne, jakie zostały wprowadzone przez rosyjski rząd celem ochrony depozytów obywateli, a także strukturę depozytów w latach 2000–2017. Zdecydowano się na badanie wkładów w okresie przed utworzeniem systemu ochrony, aby można było potwierdzić, że działanie to miało pozytywny wpływ na poziom oszczędności lokowanych w instytucjach finansowych objętych tym systemem.

Słowa kluczowe: oszczędności, zabezpieczenie depozytów.

Kody JEL: G21, G28.

1. System zabezpieczeń depozytów – wybrane aspekty teoretyczne

Banki jako organizacje finansowe w swojej działalności mają do spełnienia dwie ważne role. Pierwsza z nich to zadanie wspólne dla wszystkich przedsiębiorstw – generowanie zysku. Drugą rolę wskazał J. Szambelańczyk [1999]. Stwierdził on, iż banki są także instytucjami zaufania publicznego. W związku z tym muszą one dbać nie tylko o wyniki finansowe, ale przede wszystkim o reputację. W celu jej ochrony muszą zapewnić wypłacalność powierzonych im przez klientów środków, a także należnego oprocentowania. Problem wypłacalności banków powrócił wraz z nastą-

¹ Kontakt z autorem: Dawid Banas, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Katedra Badań Rynku i Usług, ul. Towarowa 53, 61-896, Poznań; e-mail: dawid.banas@ue.poznan.pl.

niem w latach 2007–2008 kryzysu finansowego. Właśnie wtedy po raz kolejny we współczesnej historii popularne było określenie „*too big to fail*” (zbyt duże, by upaść)². W celu ratowania instytucji finansowych, a także uniknięcia efektu domina i większego załamania gospodarczego, które mogłyby być konsekwencją upadku banków, wiele państw podjęło się ratowania tychże spółek, m.in. poprzez ich nacjonalizację [Węclawski 2013]. Przykładowo System Rezerwy Federalnej w Stanach Zjednoczonych zdecydował się na dokapitalizowanie największego towarzystwa ubezpieczeniowego – AIG. Natomiast bank Bear Stearns został przejęty przez JP Morgan Chase dzięki wykorzystaniu wsparcia państwa, które pochodziło z funduszy federalnych. Kwoty przeznaczone na programy pomocowe liczone były w setkach miliardów a nawet w bilionach dolarów³.

Zapewnienie bezpieczeństwa depozytów na wypadek upadłości banków jest zadaniem funduszy gwarancyjnych. Pierwszą organizację tego typu na skalę państwową utworzono dopiero w 1934 r. w Stanach Zjednoczonych Ameryki⁴. Powołanie tak dużej instytucji miało być odpowiedzią na upadłości banków w czasie Wielkiego Kryzysu (lata 1929–1933) i utratę powierzonych przez obywateli depozytów [Demirgüç-Kunt, Detragiache 2000]. Powołana wówczas instytucja istnieje do dziś. Jest to Federalna Korporacja Gwarantowania Depozytów (Federal Deposit Insurance Corporation).

Jako główną zaletę powoływania funduszy gwarancyjnych wskazuje się ich aspekt psychologiczny. Mianowicie wyższe poczucie bezpieczeństwa wśród obywateli zmniejsza szanse na uleganie panice bankowej (tzw. *bank run*). Zjawisko to polega na tym, że ludność w obawie przed utratą swoich pieniędzy próbuje w jak najkrótszym czasie wypłacić całość ulokowanych środków. Bardzo często zjawisko to rozprzestrzenia się na wszystkie banki mimo pogorszenia sytuacji tylko jednego z nich. Jest to wysoce ryzykowne dla całej gospodarki, gdyż poprzez efekt domina może przełożyć się na osłabienie zaufanie do pozostałych instytucji istniejących na rynku [International Association of Deposit Insurers 2009]. Kolejnym argumentem za tworzeniem funduszy gwarancyjnych jest asymetria informacji, jaka występuje pomiędzy bankiem a depozytariuszami. Większość klientów instytucji finansowych cechuje niski poziom wiedzy co do mechanizmów finansowych. Skutkiem czego ufają oni zarówno pracownikom banków, jak i wyspecjalizowanych firm doradczych. Obywatele z małą świadomością mechanizmów rynkowych wierzą, że nie utracą swoich pieniędzy, które nierzadko są jedynym zabezpieczeniem ich przyszłości [Czechowska 2012]. Dodatkowo deponenci mają ograniczony dostęp do raportów i danych, a w przypadku ich dostępności raporty te są dla zwykłego konsumenta bardzo trudne w interpretacji. Badania przeprowadzone w bankach europejskich wskazują, że wprowadzenie gwarancji *explicite* pozwala zredukować

² Określenie to pierwszy raz zostało użyte w 1984 r. przez Toda Coovera przed Kongresem USA [Bieszki 2010].

³ Stany Zjednoczone przeznaczyły 1,2 bln USD. Państwa zrzeszone w Unii Europejskiej 1,8 bln USD.

⁴ We wcześniejszych latach istniały podobne organizacje, jednakże działały one tylko w poszczególnych stanach. Ich upadłość spowodował kryzys z 1920 r. [Hanc 1999, s. 1–26].

ryzyko hazardu moralnego, czyli sytuacji, w której istnieje ryzyko nadużycia. Warto także zwrócić uwagę na fakt, że zabezpieczenia depozytów wpływają na stabilność systemów finansowych [Zdanowicz 2007, s. 17–19].

Z kolei najważniejszym postulatem przeciw systemom gwarancyjnym jest ryzyko nadużyć (tzw. *moral hazard*). Występuje ono zarówno po stronie banków, jak i deponentów. W przypadku tych pierwszych istnieje niebezpieczeństwo, że zabezpieczenie depozytów zachęca banki do podejmowania decyzji o podwyższonym ryzyku w celu poprawienia wyniku. Tłumaczone jest to faktem, iż instytucje finansowe objęte systemami zabezpieczającymi decydują się na bardziej ryzykowne działania. Są one świadome, że w razie niepowodzenia i ogłoszenia upadłości ciężar spłaty zobowiązań zostanie przesunięty na fundusz gwarancyjny [Турбанов 2006]. Jednocześnie kiedy deponenti są świadomi faktu, że wypłata ich środków jest zagwarantowana, pomijają bądź marginalizują ocenę podejmowanego ryzyka inwestycyjnego. Często zdarzają się więc sytuacje, że konsumenci nie interesują się losami instytucji finansowych, w których utrzymują nadwyżki finansowe i oszczędności. Decydują się oni na ulokowanie pieniędzy w celu osiągnięcia wyższych odsetek z tytułu oprocentowania depozytu, nie patrząc na niebezpieczeństwo ich utraty [Gołędzinowski 2009]. Warte uwagi jest także zjawisko negatywnej selekcji. Polega ono na trudności w określeniu zasad uczestnictwa w systemie zabezpieczeń depozytów. W przypadku dobrowolnego uczestnictwa powstaje niebezpieczeństwo, że ubezpieczać się będą tylko banki z niepewną sytuacją finansową, co do których istnieje ryzyko upadłości. Drugim problemem związanym ze zjawiskiem negatywnej selekcji jest trudność w określeniu składki w przypadku finansowania *ex ante*. Coraz częściej pojawiają się głosy, że składka ta powinna być uzależniona od podejmowanego ryzyka inwestycyjnego, a nie być równa dla wszystkich. Kolejnym negatywnym zjawiskiem jest problem tzw. pasażera na gapę (ang. *free riders*). Objawia się on w momencie, gdy nowe banki dołączają do systemu zabezpieczenia depozytów, który istnieje od pewnego czasu i ma już uzbieraną pulę środków zabezpieczających przed ryzykiem upadłości. Można temu zaradzić, wymuszając minimalną składkę, która musi zostać uiszczona w chwili przystąpienia do organizacji zabezpieczającej depozyty [Zdanowicz 2007, s. 27].

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż fundusze gwarancyjne postrzegane są przez decydentów politycznych jako ważne instytucje, gdyż liczba krajów, które je powołują, systematycznie rośnie. W 1974 r. systemy zabezpieczenia depozytów istniały zaledwie w 12 krajach. Natomiast w 2011 r. odnotowano już 111 państw, w których występowały takie organizacje. Zgodnie z danymi Międzynarodowego Stowarzyszenia Gwarantów Depozytów (IADI – International Association of Deposit Insurers)⁵ na dzień 22 września 2017 r. instytucje zabezpieczające wkłady były obecne w 139 państwach na świecie [International Association of Deposit Insurers 2018].

⁵ Organizacja ta istnieje od 2002 r. Jej członkowie dzielą się doświadczeniem i wiedzą w kwestii zabezpieczenia depozytów. Jako misję przyjęli poprawę skuteczności ubezpieczeń depozytów poprzez współpracę międzynarodową [International Association of Deposit Insurers 2012].

2. Ochrona depozytów w Rosji

Zgodnie z prawem obowiązującym w Federacji Rosyjskiej obywatele mogą swobodnie zakładać konta dopiero od listopada 1991 r. Umożliwił im to dekret z dnia 15 listopada 1991 r. o liberalizacji zagranicznej działalności gospodarczej – *Указ Президента РСФСР от 15.11.1991 N 213 (ред. от 27.10.1992) О либерализации внешнеэкономической деятельности на территории РСФСР*. Dokument ten zniósł także ograniczenia co do zakupu oraz dysponowania walutami obcymi. Jest to istotne, gdyż Rosjanie swobodnie mogą korzystać z usług banków dopiero niecałe 30 lat. To niedługi okres i poznanie zasad funkcjonowania banków mogło sprawić trudność, zwłaszcza osobom w podeszłym wieku. Oczekiwanym skutkiem dekretu miało być szybsze rozpoczęcie funkcjonowania wolnego rynku, którego zasady wcześniej były nieznane większości obywateli Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), a także poprawienie wizerunku Rosji na arenie międzynarodowej.

Do 2004 r. w Rosji nie funkcjonował system gwarantowania depozytów. Sytuacja ta była niekorzystna dla sektora bankowego, który nie miał zapewnionego stabilnego źródła finansowania działalności kredytowej, jakim są depozyty klientów (w szczególności w systemach, gdzie są powołane fundusze gwarancyjne). Dodatkowo wielu Rosjan nie ufało bankom, gdyż większość z nich została założona przez kontrowersyjnych i nieakceptowanych przez społeczeństwo oligarchów⁶. Kolejnym czynnikiem, który ograniczał poziom lokowanych w bankach środków, był wyżej opisany brak ubankowienia społeczeństwa. Wszystko to skutkowało ograniczonym poczuciem bezpieczeństwa i powodowało, że w strukturze depozytów dominowały wkłady na żądanie oraz depozyty krótkoterminowe, tzn. zazwyczaj do 180 dni [Chernykh, Cole 2011]. Przyczyną tego faktu był też wysoki wskaźnik wzrostu cen towarów i usług (wskaźnik inflacji)⁷, a tym samym obawa przed utratą wartości lokowanych oszczędności oraz należnych odsetek.

W związku z tym rząd postanowił zwiększyć bezpieczeństwo środków zdeponowanych w bankach przez osoby prywatne. Skutkiem tego działania było powołanie w styczniu 2004 r. Agencji Ubezpieczenia Depozytów (ACB – ros. Агентство по страхованию вкладов), która powstała na mocy ustawy federalnej z dnia 23 grudnia 2003 r. o ubezpieczeniu wkładów od osób fizycznych w bankach Federacji Rosyjskiej (*Федеральный закон „О страховании вкладов физических лиц в банках Российской Федерации” от 23.12.2003 N 177-ФЗ*). Głównymi celami tej instytucji są: wypłata odszkodowań deponentom w przypadku zdarzenia ubezpieczeniowego oraz rejestrowanie liczby banków uczestniczących w systemie. Na dzień 18 maja 2018 r. w programie ochrony depozytów uczestniczyło 769 instytucji, w tym 446 banków, 4 instytucje, które utraciły prawo do deponowania środków osób fizycz-

⁶ W 1989 r. V. Gusinsky utworzył Most Bank. W tym samym roku M. Chodorkowski otrzymał licencję na założenie banku – Menatep. M. Fridman w 1991 r. założył Alfa-Bank [Hoffman 2016].

⁷ Wynosił on 874,6% w 1993 r., 307,6% w 1994 r., 197,5% w 1995 r., 47,7% w 1996 r. oraz 14,8 w 1997 r. [World Bank 2018].

nych, i 319 instytucji będących w likwidacji [Агентство по страхованию вкладов, 2018b]. Należy przy tym dodać, że uczestnictwo w tym systemie nie jest obowiązkowe, jednak wiele banków uważa przynależność do funduszu gwarancyjnego za istotną część swojej działalności. Chcą one tym samym pokazać swym klientom, że dbają o powierzone im środki. Instytucje, które są zrzeszone w tej instytucji, otrzymują od Banku Rosji (Центральный банк Российской Федерации) specjalną licencję zaświadczającą o gwarancji ochrony depozytów.

Od czasu powołania ACB w przypadku upadłości banku, który należał do funduszu, Agencja informuje wszystkich depozytariuszy o możliwości odzyskania wkładów, wskazując placówki zobowiązane do wypłaty środków. Aby zapobiec panice, umożliwiono wypłatę utraconych oszczędności w przeciągu roku od dnia ogłoszenia upadłości banku. ACB oferuje również możliwość odbioru utraconych środków za pośrednictwem poczty. W tym celu należy wysłać wniosek do odpowiedniego banku z podaniem danych niezbędnych do otrzymania zwrotu depozytu. W przypadku kiedy suma do wypłaty jest wyższa od kwoty 3000 rubli (ok. 41 EUR), należy dołączyć poświadczenie notarialne o utraconych środkach [Агентство по страхованию вкладов, 2018a].

Oprócz powołania ACB dodatkowo w dniu 20 sierpnia 2004 r. uchwalono uchwałę o niewypłacalności (bankructwie) organizacji kredytowych i uchyleniu niektórych aktów ustawodawczych (Федеральный закон «О внесении изменений в Федеральный закон О несостоятельности (банкротстве) кредитных организаций и признании утратившими силу некоторых законодательных актов (положений законодательных актов) Российской Федерации» от 20.08.2004 N 121-ФЗ). Dzięki niej Agencja ma możliwość zarządzania masą upadłościową banku, który ogłosił niewypłacalność. Na dzień 26 stycznia 2018 r. ACB był syndykiem w 321 instytucjach finansowych, które miały ponad 401 000 wierzycieli zgłaszających roszczenia [Агентство по страхованию вкладов, 2018a]. Na mocy dwóch kolejnych ustaw⁸ instytucji tej przyznano kompetencje dbałości o rynek kapitałowy (zapobieganie upadłościom banków), prawo tworzenia funduszy emerytalnych oraz inwestowania w nie. Od października 2008 do stycznia 2018 r. ACB brała udział w 27 projektach restrukturyzacji instytucji finansowych w celu zapobiegnięcia ich likwidacji.

Gwarantowana kwota zwrotu depozytu w Rosji od początku istnienia ACB do roku 2018 r. wzrosła 14-krotnie. W momencie powołania Agencji zabezpieczenie wynosiło

⁸ 1. Ustawa o dodatkowych środkach dla umocnienia stabilności systemu bankowego (Федеральный закон «О дополнительных мерах для укрепления стабильности банковской системы в период до 31 декабря 2014 года» от 27.10.2008 N 175-ФЗ).

2. Ustawa federalna „O zagwarantowaniu praw ubezpieczonych w obowiązkowym systemie ubezpieczenia emerytalnego Federacji Rosyjskiej, przy zakładaniu i inwestowaniu funduszy emerytalnych, ustaleniu i realizacji wypłat na rachunek środków oszczędności emerytalnych” z dnia 28 grudnia 2013 r. (Федеральный закон „О гарантировании прав застрахованных лиц в системе обязательного пенсионного страхования Российской Федерации при формировании и инвестировании средств пенсионных накоплений, установлении и осуществлении выплат за счет средств пенсионных накоплений” от 28.12.2013 N 422-ФЗ).

100 000 rubli (ok. 2700 EUR)⁹ [Мельников 2007]. W maju 2018 r. wypłacane są równowartości depozytów do wysokości 1,4 mln rubli (ok. 19 000 EUR). W przypadku wkładów w walutach obcych ich wartość jest przeliczana na ruble po kursie ustanowionym przez Bank Rosji w dniu zaistnienia zdarzenia ubezpieczeniowego. Ochrona wkładu jest niezmienna od 2015 r. (uchwałę w tej kwestii przegłosowano 19 grudnia 2014 r. – *Федеральный закон «О страховании вкладов физических лиц в банках Российской Федерации» от 23.12.2003 N 177-ФЗ*). Do wartości zabezpieczonego depozytu wliczane są należne odsetki (do dnia wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego). W przypadku kwoty wyższej niż 1,4 mln rubli depozytariusz odzyska nadwyżkę dopiero w trakcie procesu spłaty zadłużeń z aktywów upadłego banku wobec wszystkich wierzycieli [Агентство по страхованию вкладов 2018a]. W celu zminimalizowania utraty oszczędności Agencja zaleca, aby kwotę wyższą od objętej ubezpieczeniem (tj. 1,4 mln rubli) lokować w różnych, niezależnych od siebie bankach.

Podkreślić należy, iż nie wszystkie środki ulokowane w bankach rosyjskich objęte są systemem gwarancji depozytu. Ochrony takiej nie posiadają, m.in.:

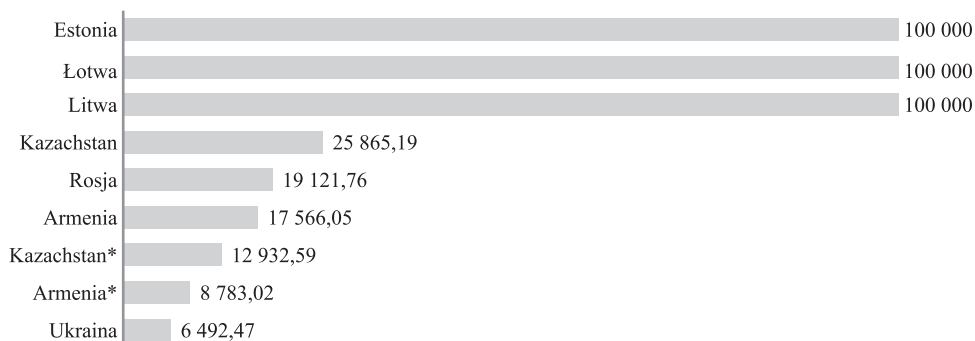
- wkłady i książeczki oszczędnościowe na okaziciela,
- środki przedsiębiorców indywidualnych w przypadku otwarcia konta związanego z działalnością gospodarczą (dla zdarzeń występujących przed 1 stycznia 2014 r.),
- środki na kontach prawników i notariuszy, jeżeli rachunek bankowy został otwarty w związku z działalnością gospodarczą,
- wkłady w filiach rosyjskich banków ulokowanych poza granicami kraju,
- środki przekazane bankom w ramach zarządzania trustami,
- środki lokowane w tzw. portfelach elektronicznych,
- środki ulokowane przez przedsiębiorców indywidualnych w depozytach podporządkowanych.

Wśród analizowanych krajów postsowieckich najniższą gwarancję bankową ma Ukraina (200 000 hrywien). W następnej kolejności jest Armenia, która depozyty swoich obywateli zabezpiecza w zależności od waluty, w jakiej były one ulokowane. Dla oszczędności w walutach obcych jest to 5 mln dram armeńskich, natomiast dla depozytów w walucie lokalnej zabezpieczenie wynosi 10 mln dram. Podobnie wygląda sytuacja w Kazachstanie – odpowiednio 5 i 10 mln tenge. Najlepiej zabezpieczone są oszczędności obywateli Estonii, Litwy i Łotwy, które to państwa są członkami Unii Europejskiej, gdzie obowiązuje dyrektywa 2014/49/UE. Zakłada ona harmonizację systemów gwarancyjnych m.in. do poziomu minimum 100 000 euro¹⁰ [Borsuk, Klupa 2017, s. 22] – patrz Wykres 1.

⁹ Pierwsze podwyższenie tej kwoty nastąpiło 9 sierpnia 2006 r. do wartości 190 000 rubli (ok. 5 527,68 EUR). Ponad pół roku później, bo od 26 marca 2007 r., ochroną objęto wkłady do wysokości 400 000 rubli (≈ 10 904,71 €) [Мельников 2007]. Wartość ta została zaktualizowana do 700 000 rubli (ok. 19 178,13 EUR) już 1 października 2008 r.

¹⁰ Dokument ten zwiększa kompetencje, które zostały określone w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 11 marca 2009 r., która zmieniała dyrektywę 94/19/WE w sprawie systemów gwarancji depozytów w odniesieniu do poziomu gwarancji oraz terminu wypłaty.

Wykres 1. Wartości gwarancji depozytów w wybranych krajach postsowieckich (w euro, stan na dzień 19 maja 2018 r.)

Uwaga: przy państwach z gwiazdką podano wartości dla oszczędności deponowanych w walutach obcych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych ze stron internetowych poszczególnych instytucji gwarantujących depozyty.

3. Depozyty w Rosji w latach 2000–2017

W celu analizy wpływu powołania AUD w Rosji na poziom utrzymywanych środków i oszczędności warto prześledzić ich wielkość oraz strukturę. Wartości depozytów zdeponowanych w bankach w Rosji w latach 2003–2017 (przedstawione w tabeli 1) oraz ich struktura w latach 2000–2016¹¹ (wykres 2) wskazują, iż najniższy udział depozytów w rublach w odniesieniu do wszystkich zdeponowanych środków miał miejsce na początku analizowanego okresu, tzn. w 2000 r., i wynosił on wówczas zaledwie 51,5%. Można podejrzewać, że jest to jeszcze efekt tzw. kryzysu rosyjskiego z 1998 r. Ogółem wartość oszczędności w Rosji w latach 2003–2017 wzrosła od 1030,8 mld rubli do 24 200,3 mld rubli (czyli 23-krotnie). W przypadku depozytów w rublach wzrosły one z wartości 634,3 mld rubli w 2003 r. do 18 476,7 mld rubli w 2017 r. (to jest ponad 29-krotnie). Natomiast w walutach obcych przyrost ten był znacznie mniejszy, odpowiednio z 396,5 mld rubli do 5 723,7 mld rubli (czyli 14-krotnie). Wskazuje to na fakt, że mimo wszystko Rosjanie wolą deponować swoje oszczędności w walucie krajowej. Można przypuszczać, że jest to spowodowane poczuciem pewności, iż w razie perturbacji rynkowych Bank Rosji będzie starał się utrzymać stabilny kurs rubla, tak jak miało to miejsce po aneksji Krymu.

¹¹ Rozbieżność okresów badawczych wynika z wykorzystania różnych źródeł danych statystycznych.

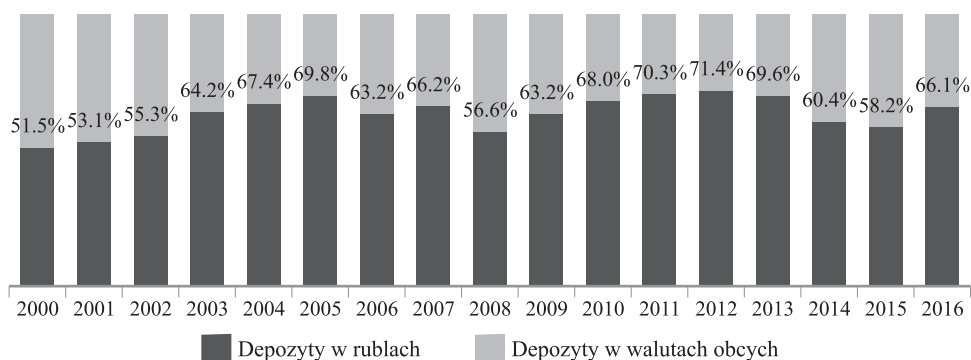
Tabela 1. Depozyty osób fizycznych w mld rubli (stan na początek roku)

Rok	Ogółem	W rublach	W walutach obcych	Rok	Ogółem	W rublach	W walutach obcych
2003	1 030,8	634,3	396,5	2011	9 818,0	7 918,5	1 899,5
2004	1 519,5	1 055,4	464,1	2012	11 871,4	9 702,3	2 169,1
2005	1 980,8	1 462,6	518,2	2013	14 251,0	11 763,5	2 487,5
2006	2 761,2	2 088,7	672,5	2014	16 957,5	14 000,6	2 957,0
2007	3 809,7	3 179,8	629,9	2015	18 552,7	13 706,6	4 846,1
2008	5 159,2	4 492,9	666,3	2016	23 219,1	16 398,2	6 820,9
2009	5 907,0	4 332,7	1 574,3	2017	24 200,3	18 476,7	5 723,7
2010	7 485,0	5 511,1	1 973,9				

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Федеральная служба государственной статистики 2008a, 2011, 2017].

Dokonując analizy Wykresu 2, można zauważyć, iż udział wkładów w rublach nieprzerwanie rósł do końca 2005 r., aż osiągnął poziom 69,8% całości zdeponowanych środków. Kryzys finansowy w latach 2007–2008 spowodował spadek oszczędności w rublach na rzecz bezpieczniejszych walut obcych, tj. euro czy dolara amerykańskiego. Interesujący jest fakt, że w analizowanym okresie wkłady w rublach w odniesieniu do poprzedniego roku zmniejszały się zaledwie w ciągu dwóch lat.

Wykres 2. Struktura depozytów w Rosji w latach 2000–2016 (na koniec roku)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Федеральная служба государственной статистики 2002, 2004, 2006, 2008b, 2010, 2012, 2014, 2016].

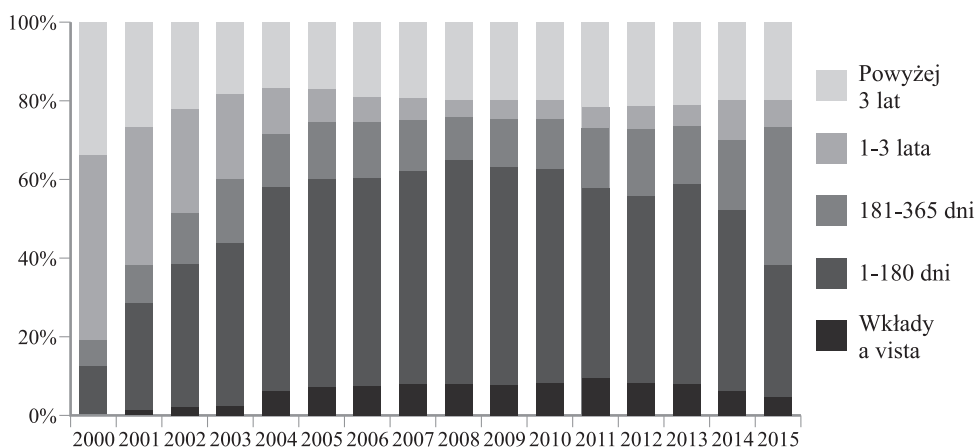
Natomiast pozostałe depozyty odnotowały zmniejszenie wartości w trzech latach. Zauważalne jest to szczególnie po 2008 r.: waluty obce stanowiły wtedy prawie 45%

wkładów w instytucjach finansowych, jednakże ich udział stopniowo zmniejszał się aż do 2012 r., kiedy to osiągnął najmniejszą wartość, czyli 28,6%. W ostatnim analizowanym roku (2016) poziom oszczędności w rublach wyniósł 66,1%. Można zatem dojść do wniosku, iż Rosjanie w okresach pogorszenia koniunktury rodzimej gospodarki wolą oszczędzać w walutach obcych, które są postrzegane jako stabilniejsze i bezpieczniejsze w porównaniu z walutą krajową. Prawdopodobnie jest to spowodowane obawami przed utratą wartości posiadanych oszczędności.

Wykresy 3 i 4 odpowiednio prezentują strukturę depozytów zarówno w rublach, jak i w walutach obcych w latach 2000–2015. Pod pojęciem: „1–180 dni” zawarto łącznie depozyty lokowane na okresy: do 30 dni, od 31 dni do 90 dni, a także od 91 dni do 180 dni. Spowodowane jest to faktem, iż wartości te są stosunkowo niewielkie i nie mają znaczącego wpływu na strukturę depozytów.

Do 2008 r. systematycznie zmniejszał się udział oszczędności w rublach lokowanych na okres maksymalnie pół roku (z 47,3% do 3,9%). W ostatnich latach wartość ta nieznacznie wzrastała i w 2015 r. wynosiła ponad 7%. Jednocześnie rósł udział lokat zakładanych na okres od 1 roku do 3 lat (z 11,9% w 2000 r. do 57,8% w 2008 r.). Na koniec analizowanego czasu zmniejszył się on do niecałych 34%. Największy udział – ponad 35% w ostatnim analizowanym roku (2015) miały depozyty założone na okres od 181 dni do 1 roku. Struktura wkładów na żądanie od 2002 r. utrzymuje się na zbliżonym poziomie – około 20%. Wart uwagi jest także fakt, że wzrósł udział depozytów zakładanych na okres powyżej 3 lat. W 2000 r. wyniósł on 0,6%, natomiast w 2015 r. – 4,3%. Największy udział odnotowano w 2011 r. (9,5%). Zmiana ta może wskazywać na fakt, że Rosjanie w większym stopniu zaufali bankom i lokują oszczędności na dłuższe okresy.

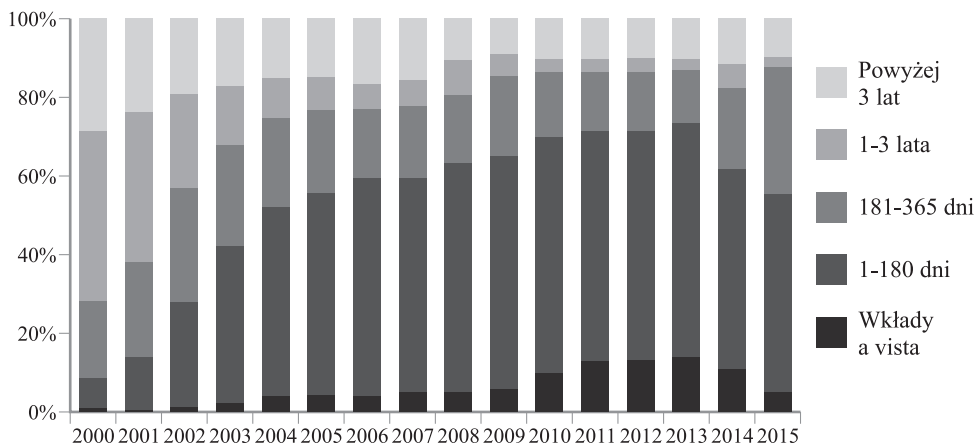
Wykres 3. Struktura depozytów osób fizycznych w rublach ze względu na czas trwania w latach 2000–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Федеральная служба государственной статистики 2002, 2004, 2006, 2008b, 2010, 2012, 2014, 2016].

W przypadku depozytów w walutach obcych lokaty do 180 dni także stanowiły największą grupę na początku analizowanego okresu – na koniec 2000 r. było to prawie 44%. Jednakże ich wartość na koniec 2015 r. spadła do niecałych 2%. Znacznie wzrosła liczba oszczędności deponowanych na okres od 1 roku do 3 lat. W 2000 r. było ich zaledwie 8%, natomiast w latach 2010–2013 stanowiły one po 60%. W ostatnim analizowanym roku było ich ponad 50%. Podobnie jak w przypadku wkładów w rublach wzrosło znaczenie aktywów lokowanych na okres od pół roku do roku. Natomiast wkłady na żądanie od 2008 r. wynoszą około 10% udziałów. Depozyty założone na okres powyżej 3 lat wzrosły z poziomu 0,6% do 4,3%. Znaczny wzrost udziału depozytów zakładanych na okres powyżej 180 dni wskazuje, że Rosjanie poczuli się bezpieczniej na rynku bankowym, a także że wzrosło ich poczucie zaufania do instytucji finansowych.

Wykres 4. Struktura depozytów osób fizycznych w walutach obcych ze względu na czas trwania depozytu w latach 2000–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Федеральная служба государственной статистики 2002, 2004, 2006, 2008b, 2010, 2012, 2014, 2016].

Analizując wykresy 3 i 4, można stwierdzić, iż Rosjanie zauważają potrzebę oszczędzania w celu zabezpieczenia przyszłości. Od 2004 r., kiedy to powstała AUD, wzrósł udział depozytów zakładanych na okres powyżej 180 dni – zarówno w walucie krajowej, jak i zagranicznej. Wyżej opisane zmiany mogą również wskazywać na fakt, iż obowiązująca ochrona depozytów przyczyniła się do zwiększenia zaufania do sektora bankowego w Rosji.

4. Podsumowanie

W Rosji środki osób fizycznych w bankach są gwarantowane od 2004 r. W okresie tym czterokrotnie zmieniano wysokość ubezpieczenia depozytów, aż do poziomu 1 400 000 rubli. Wartość ta odpowiada ponad 147 minimalnym wynagrodzeniom w Rosji (od dnia 1 stycznia 2018 r. minimalne miesięczne wynagrodzenie wynosi 9489 rubli). Jednakże warto zauważyć, że kwota ta w porównaniu z zabezpieczeniami stosowanymi na terytorium Unii Europejskiej jest stosunkowo niska. Można przypuszczać, iż ostatnie podwyższenie kwoty gwarantowanej – z 700 000 rubli do 1,4 mln rubli – bardziej wynika z wyższej stopy inflacji oraz gorszego kursu rubla niż z troski o obywateli. Potwierdza to chociażby przyrównanie wysokości zabezpieczenia w rublach do wartości w euro¹². Od czasu powołania Agencja Ubezpieczenia Depozytów wypłaciła środki 3,65 mln osób w łącznej wysokości 1,72 bln rubli.

Przeprowadzona analiza zmian prawnych, jakie następowały od 2004 r. w kwestii zabezpieczeń depozytów, pozwala stwierdzić, że oszczędności w Rosji są chronione w odpowiedni sposób. Opinia ta potwierdzona jest aktualizowaną kwotą zabezpieczenia wkładów finansowych, a także liczbą instytucji, które uczestnictwo w systemie ochrony depozytów traktują jako ważną część swojej działalności. Na dzień 18 maja 2018 r. było to 446 banków na 534 istniejących [Агентство по страхованию вкладов, 2018b]. Z przeprowadzonych analiz można także wysunąć wniosek, że Rosjanie coraz chętniej oszczędzają. Wskazuje na to m.in. ciągły wzrost wartości depozytów zarówno w walucie krajowej, jak i obcej. Potwierdza to analiza wysokości depozytów w latach 2003–2017. Wart uwagi jest także fakt, że po wprowadzeniu systemu zabezpieczeń wydłużył się okres lokowania środków w instytucjach finansowych. Obecnie w strukturze oszczędności dominują depozyty średnio- i długookresowe (zakładane na okres od pół roku do 3 lat).

Największą wadą rosyjskiego systemu finansowego jest brak obligatoryjności uczestnictwa instytucji finansowych w Agencji Ubezpieczeń Depozytów. Stąd zdarzają się sytuacje, że Rosjanie – zachęceni wysokim oprocentowaniem wkładów – powierzają swoje środki instytucjom, które nie są objęte gwarancją zwrotu. Na problem ten wskazuje także AUD, ponieważ w pierwszym kwartale 2018 r. udział niezabezpieczonych depozytów wzrósł o 23,3 mld rubli [Агентство по страхованию вкладов, 2018b]. W związku z tym należy rozważyć dodatkową kampanię społeczną, która zwiększy wśród obywateli świadomość kwestii bezpieczeństwa oszczędności lokowanych w instytucjach finansowych. Dobrym pomysłem byłoby także zwiększenie nacisku na edukację finansową zwłaszcza wśród młodych Rosjan, którzy w niedalekiej przyszłości będą uczestnikami rynku usług finansowych.

¹² W 2008 r. zabezpieczenie wynosiło ok. 19 178 euro, natomiast w 2018 r. jest to 19 088 euro.

Bibliografia

- Bieszki M., 2010, *Za duże, by upaść, czy zbyt bezkarne, by upaść?*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/za-duze-by-upasc-czy-zbyt-bezkarne-by-upasc/> (dostęp: 19.05.2018).
- Borsuk M., Klupa K., 2017, *Europejski system gwarantowania depozytów (EDIS) jako trzeci filar unii bankowej i jego wpływ na państwa spoza strefy euro – perspektywa Polski*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” nr 15(1), s. 17–39.
- Chernykh L., Cole R.A., 2011, *Does deposit insurance improve financial intermediation? Evidence from the Russian experiment*, „Journal of Banking & Finance” nr 35, s. 388–402.
- Czechowska I.D., 2012, *Istota i dylematy funkcjonowania Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w kontekście stabilności systemu bankowego*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” nr 15, s. 251–259.
- Demirgüç-Kunt A., Detragiache E., 2000, *Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability?*, „IMF Working Paper” nr 00/3, Washington D.C.
- Golędzinowski P., 2009, *Wpływ regulacji systemu bankowego na jego efektywność*, „Materiały i Studia NBP” nr 235, s. 31–33.
- Hanc G., 1999, *Deposit Insurance Reform: State of the Debate*, „FDIC Banking Review” nr 12(3), s. 1–26.
- Hoffman D., 2016, *Oligarchowie. Bogactwo i władza w nowej Rosji*, Kurhaus Publishing, Warszawa.
- International Association of Deposit Insurers, 2009, *The Effect of DIS on Banking Sector Development: The Example of Kazakhstan, Russia and Ukraine*, http://www.iadi.org/en/assets/File/Papers/2009-3_DIS_Effect_on_Banking_Sector_Development-Eurasia_Regional_Committee-final_to_IADI.pdf.
- International Association of Deposit Insurers, 2012, *Comparative analysis of deposit insurance systems in CIS countries*, http://www.iadi.org/en/assets/File/Papers/FINAL_Comparative_Analysis_of_EARC_IADI_for_issuance_clean.pdf.
- International Association of Deposit Insurers, 2018, *Deposit Insurance Systems Worldwide*, <https://www.iadi.org/en/>.
- Szambelańczyk J., 1999, *Bezpieczeństwo systemów bankowych a ochrona depozytów*, „Bank” nr 3, s. 78–83.
- Węclawski J., 2013, *Wielkie banki i ich rola w kryzysie finansowym*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H Oeconomia” nr 47(1), s. 219–228.
- World Bank, 2018, *World Bank Open Data*, <https://data.worldbank.org>.
- Zdanowicz B., 2007, *Podstawowe dylematy i kryteria wyboru formuły systemu gwarantowania depozytów w świetle teorii i doświadczeń międzynarodowych*, „Bezpieczny Bank” nr 1 (34).
- Агентство по страхованию вкладов, 2018a, <https://www.asv.org.ru/> (dostęp: 30.01.2018).
- Агентство по страхованию вкладов, 2018b, *Анализ рынка вкладов физических лиц в I квартале 2018 года*, https://www.asv.org.ru/agency/for_press/pr/527367/ (dostęp: 20.05.2018).
- Мельников А., 2007, *Российская система страхования вкладов: пути развития на среднесрочную перспективу*, „Деньги и кредит” nr 3, s. 10–14.

Турбанов А., 2006, *Рост страхового возмещения по банковским вкладам: новый шаг для защиты массового вкладчика*, „Деньги и кредит” nr 8, s. 3–6.

Указ Президента РСФСР от 15.11.1991 N 213 (ред. от 27.10.1992) О либерализации внешнеэкономической деятельности на территории РСФСР.

Федеральная служба государственной статистики, 2002, *Финансы России 2002*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2004, *Финансы России 2004*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2006, *Финансы России 2006*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2008а, *Социальное положение и уровень жизни населения России. 2008*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2008b, *Финансы России 2008*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2010, *Финансы России 2010*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2011, *Социальное положение и уровень жизни населения России. 2011*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2012, *Финансы России 2012*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2014, *Финансы России 2014*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2016, *Финансы России 2016*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральная служба государственной статистики, 2017, *Социальное положение и уровень жизни населения России. 2017*, Федеральная служба государственной статистики, Москва.

Федеральный закон «О страховании вкладов физических лиц в банках Российской Федерации» от 23.12.2003 N 177-ФЗ.

Федеральный закон „О внесении изменений в Федеральный закон О несостоятельности (банкротстве) кредитных организаций и признании утратившими силу некоторых законодательных актов (положений законодательных актов) Российской Федерации” от 20.08.2004 N 121-ФЗ.

Deposits of natural persons and their guarantee system in the Russian banking system

Abstract. Savings undoubtedly play an important role in the economy. They provide the safety for depositaries, influence the credit action conducted by banks and the level of investment. The trust placed in a given financial institution also has a large impact on the decision to invest in funds. It is the guarantee of returning entrusted funds that is one of the factors influencing the decision on how to save. The purpose of this study is to characterise and assess development trends in the field of deposits and their guarantee system in Russia, with particular emphasis on legal solutions. The publication uses, among others, data of the Deposit Insurance Agency (rus. *Агентство по страхованию вкладов*), as well as the study of the Federal Statistics Service (rus. *Федеральная служба государственной статистики (Росстат)*). The analysis included legal solutions that were introduced by the Russian government to protect citizens' deposits, as well as the structure of deposits in the years 2000-2017. It was decided to examine the contributions in the period before the creation of the protection system, so that it could be confirmed that this measure had a positive impact on the level of savings placed in the financial institutions covered by the scheme.

Key words: deposit, deposit insurance.

JEL Codes: G21, G28.